

УДК 378.09:371.261:311.21

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО РЕЙТИНГУ WEBOMETRICS ДО УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ

Касаткін Д. Ю., Касаткіна О. М.

Автори статті представляють методику визначення міжнародного рейтингу університетів Webometrics та доцільність її використання для рейтингу національних ВНЗ.

Ключові слова: міжнародні рейтинги університетів, Webometrics, система вищої освіти, мережева активність ВНЗ, університетський веб-сайт, індикатори Webometrics.

Авторы статьи представляют методику определения международного рейтинга университетов Webometrics и целесообразность ее использования для рейтинга национальных вузов.

Ключевые слова: международные рейтинги университетов, Webometrics, система высшего образования, сетевая активность вузов, университетский веб-сайт, индикаторы Webometrics.

The authors of the article present ideas of the project Webometrics and its applicability to the ranking of national universities.

Key words: international university ranking, Webometrics, the system of higher education, network activity of higher education institutions, university website, Webometrics indicators.

Актуальність. Сьогодні у світі активно створюються наукові електронні бібліотеки вільного доступу. Багато видавців наукових журналів світового рівня не заперечують проти того, що ВНЗ і НДІ викладають праці своїх авторів на власних сайтах у режимі вільного доступу. На думку деяких аналітиків, у жодного вітчизняного навчального чи наукового закладу немає навіть подоби такої бібліотеки. Берлінські принципи ранжирування вищих навчальних закладів (Berlin Principles on Ranking of Higher Education Institutions) припускають, що як мінімум 30 % матеріалу на офіційних університетських сайтах повинні бути перекладені англійською мовою. Треба зазначити, що жоден український ВНЗ не відповідає цьому критерію [5]. Однією з основних ідей рейтингу Webometrics (Webometrics Ranking of World Universities) є стимулювання обміну інформацією між ученими світу за рахунок публікації результатів досліджень науково-педагогічних працівників на університетських веб-сторінках. Як показує аналіз результатів за окремими індикаторами і насамперед за індикатором Sc (Scholar), що характеризує обсяг наукових досліджень, дозволяє отримати важливу складову в загальній картині інтелектуального розвитку регіонів. Це особливо важливо в сучасних умовах, коли обмін навчально-науковою інформацією між регіонами набуває першочергового значення [2; 3].

Аналіз досліджень і публікацій. Відмінними рисами Webometrics є сталість методології, в той час як методи розрахунку інших рейтингів (ARWU, QS, The Times) постійно змінюються, принципи ранжирування Webometrics залишаються незмінними. Відповідно, і зміни позицій ВНЗ у цьому рейтингу носять істотно більш показовий характер. У перші роки рейтинг Webometrics не користувався особливою популярністю внаслідок недооціненості академічною спільнотою значущості університетських веб-сайтів для публікації наукових досліджень. Однак сьогодні цей рейтинг не менше авторитетний, ніж інші академічні рейтинги. До того ж результати його більш динамічні, оскільки на них миттєво відображаються успіхи діяльності з просування навчального закладу у віртуальному просторі.

Критики цього методу вважають, що зміст веб-сайтів жодним чином не відображає якість навчання в університеті, а саме це і повинні досліджувати рейтинги університетів. Так, на думку В. Кружаліна, директора Інституту комплексних досліджень освіти Московського державного університету ім. М. Ломоносова, автори

рейтингу Webometrics діють за принципом найменшого опору: використовують ту інформацію, яку найпростіше отримати. В. Кружалін вважає, що рейтинг Webometrics спирається на єдине джерело – інтернет-сайти ВНЗ, а багато університетів пострадянського простору ще не повністю освоїли цей ресурс.

На думку заступника директора Інституту розвитку освіти російського Науково-дослідного університету "Высшая школа экономики" К. Зінківського, рейтинги оцінки результативності діяльності ВНЗ, які існують на сьогодні, практично не враховують фактори зовнішнього і внутрішнього середовища. Це робить подібні рейтинги відірваними від реальної ситуації. Головний редактор веб-порталу "Відкрита економіка" І. Стадник вказує на помилки в рейтингу сайтів університетів за рейтингом Webometrics, тому що не враховуються публікації, які розміщені на веб-сайті не у вигляді файла з певним розширенням, не завжди враховуються україно- та російськомовні наукові публікації. Крім того, деякі університети розміщують на веб-сайті все, а інші побоюються плагіату.

Разом із цим доцент Сучасної гуманітарної академії (Росія) М. Бершадська вважає, що число матеріалів у базі Google Scholar (яку використовує Webometrics) не відображає їх якості. Але одна з основних ідей творців Webometrics – збільшення числа наукових публікацій у відкритому доступі. На її погляд, "це дійсно важливо для розвитку науки, і багатьом провідним ВНЗ час змінити ставлення до наукових публікацій. Творці рейтингу зрозуміли свої помилки, але напевно чи їх відкрито визнають. Додаткові сигнали про невідповідності в рейтингу будуть корисними. Але більш дієвими будуть публікації з аналізом результатів" [1]. Науковці Україні, на жаль, тільки починають активно розглядати методику оцінки національних вищих навчальних закладів за рейтинговою системою Webometrics.

Метою статті є розгляд методики рейтингу Webometrics та визначення доцільності проведення рейтингу за участю національних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. В Україні триває реформування освіти. Відтепер стимулювання підвищення якості вищої освіти здійснюватиметься шляхом "ранжування" університетів. Нещодавно, в січні 2012 р., Міністерство освіти і науки, молоді та спорту оприлюднило новий документ – "Положення про національну систему рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів" (наказ МОНМС від 20 січня 2012 р. № 1475). Цим документом університети зобов'язані підготувати папери і сформувати "уніфіковану електронну форму в середовищі табличного процесора" з показниками діяльності і "переліком критеріїв і субкритеріїв", на основі яких має бути здійснено таке оцінювання або, як воно названо в документі, "ранжування". Отже, можна сказати, що виникла необхідність розробки і впровадження нового національного рейтингу, який би відповідав міжнародним стандартам. Перш за все зазначимо, що ідея створення національного рейтингу ВНЗ значуща і своєчасна. Адже для світового університетського співтовариства формування рейтингів давно стало важливим чинником визначення впливу окремого університету на загальносвітовий процес розвитку (impact factor). Як наслідок, на сьогоднішній день існує чимало рейтингів вищих навчальних закладів як загальносвітового, так і національного масштабів, що мають досить давню історію. Скажімо, один із найпопулярніших світових рейтингів складається Інститутом вищої освіти Шанхайського університету в Китаї з 2003 р. (Шанхайський рейтинг). Національні рейтинги американських університетів журналу US News & World Report публікуються з 1983 року. Можна назвати ще не менше десяти відомих світових і кілька десятків національних рейтингів, які мають різну історію, методологію, призначення, типи, структуру, джерела отримання даних тощо. Як відомо, світові та національні рейтинги складаються: а) для того, щоб допомогти абітурієнтам зробити правильний вибір (що особливо важливо в умовах, коли університетська освіта набуває яскраво вираженого ринкового характеру); б) для самих університетів, щоб вони побачили окремі аспекти своєї діяльності порівняно з іншими ВНЗ; в) для споживачів освітніх послуг, виконуючи роль своєрідного маркетингового інструменту. Перед українським національним рейтингом нормативні документи ставлять значно більш ґрунтовні завдання: стимулювання діяльності університетів щодо підвищення якості освіти, їх позиціонування на ринку освітніх послуг і ринку праці, підвищення міжнародної активності, участь працівників і студентів у науково-практичних конференціях і семінарах, сприяння ефективному

управлінню діяльністю вищого навчального закладу та, що найголовніше, оцінка їх діяльності [4].

Однак нашою метою було розглянути методіку проведення рейтингу Webometrics, щоб з'ясувати певні моменти, які можна використати національним ВНЗ при виконанні завдання Міністерства освіти і науки України. Вебометричний рейтинг університетів світу (англ. *Webometrics ranking of world's universities*) – один із рейтингів університетів світу, за яким аналізують ступінь представлення навчально-наукової діяльності університетів в інтернет-просторі. Рейтинг складають з 2004 року і публікують двічі на рік (у червні-липні та січні). Його складає Cybermetrics Lab (лабораторія кіберметрики) Spanish National Research Council "CSIC" (Національної дослідницької ради Іспанії), яка діє при Міністерстві науки та інновацій Іспанії. Рейтинг починався з аналізу 6000 університетів у 2004 році, на сьогодні аналізують понад 20000 вищих навчальних закладів і визначають їхнє місце відповідно до ступеня представлення своєї діяльності у веб-просторі, застосовуючи свою власну методологію оцінки. Можна критикувати цю методологію, але всі провідні ВНЗ світу знаходяться попереду. Лабораторія вдосконалює методологію, і особливо це стосується змін, які зроблено у 2012 році. Ознайомившись із методологією цього рейтингу на офіційному сайті Webometrics, приведемо деякі її особливості.

Первинною метою рейтингу є сприяння академічній присутності в Інтернеті, підтримання відкритого доступу для значного збільшення передачі навчально-наукових і культурних знань в університетах світу. Для того щоб досягти цієї мети, публікація рейтингів є одним із найбільш потужних і ефективних інструментів для запуску і консолідації процесів зміни в наукових колах, підвищення прихильності науковців і створення вкрай необхідних у XXI сторіччі довгострокових стратегій. Мета полягає в тому, щоб не оцінювати Web-сайти, їх дизайн і юзєбіліті (розміщення функціональних елементів та елементів керування) або популярності їх змісту в залежності від кількості візитів або відвідувачів. Web-показники повинні оцінювати діяльність університетів, з урахуванням його заходів та їх актуальності і впливу. Web-присутність повинна бути надійним дзеркалом університету.

З липня 2012 р. використовуються оновлені параметри, що наведені в табл. 1.

Таблиця 1
Оновлені параметри оцінювання ВНЗ за рейтингом Webometrics

Параметр	Опис	Частка
PRESENCE (Присутність)	Кількість присутніх на сайті університету сторінок усіх форматів, проіндексованих пошуковою системою Google	20 %
IMPACT (Вплив)	Комбінація кількості зовнішніх гіперпосилань на домен університету (external inlinks) та кількості доменів, з яких ці посилання надходять (referring domains). Для збільшення валідності даних використовується два провайдера: <i>Majestic SEO</i> та <i>ahrefs</i> . Тому результуючі значення external inlinks та referring domains обирається як максимальні з цих двох джерел. На думку авторів, кількість таких лінків свідчить про видимість університету і важливість опублікованих матеріалів (велика частина таких лінків служить подібно до цитування в бібліографії)	50 %
OPENNESS (Відкритість)	Кількість присутніх на сайті університету файлів у форматах Adobe Acrobat (.pdf), Microsoft Word (.doc, .docx) та Microsoft PowerPoint (.ppt), проіндексованих академічною пошуковою системою Google Scholar	15 %
EXCELLENCE (Висока якість)	Наукові статті, що опубліковані авторами університету в журналах, проіндексованих бібліометричною базою SCOPUS, та входять до складу 10 % статей, найбільш цитованих у своїх наукових галузях за версією Scimago Group	15 %

За кожним із цих параметрів у таблиці рейтингу надається місце відповідного університету і з лівого боку – загальний рейтинг університету. Отже, розраховується Webometrics рейтинг так:

- *зовнішні посилання*: число унікальних зовнішніх посилань на сайт, знайдених за допомогою Yahoo Search;

- *кількість проіндексованих сторінок*: кількість сторінок сайту в пошуку Google, Yahoo, Live Search і Exalead;
- *число цінних файлів*: кількість викладених на сайті документів у форматах Adobe Acrobat (.pdf), Adobe PostScript (.ps), Microsoft Word (.doc, .docx) і Microsoft Powerpoint (.ppt, .pptx);
- *цитовання*: число публікацій і цитат, знайдених за допомогою Google Scholar.

Відмінними рисами Webometrics є сталість методології. Тоді як методи розрахунку інших рейтингів (ARWU, QS, The Times) постійно змінюються, принципи ранжирування Webometrics залишаються незмінними. Відповідно, і зміни позицій ВНЗ у цьому рейтингу носять істотно більш показовий характер. У перші роки рейтинг Webometrics не користувався особливою популярністю через недооціненість академічною спільнотою значущості університетських веб-сайтів для публікації наукових досліджень та навчально-освітніх праць. Однак сьогодні цей рейтинг не менш авторитетний, ніж інші академічні рейтинги. До того ж результати його більш динамічні, оскільки на них миттєво відображаються успіхи діяльності з просування ВНЗ у віртуальному просторі.

Якщо місце у рейтингу університету нижче, ніж очікували, змінить мережеву політику, сприяйте істотному збільшенню обсягу і якості електронних публікацій, сприяйте активному використанню web-засобів у роботі університету. Так, у 2011 р. при аналізі результатів Webometrics з'ясувалося: Національний університет біоресурсів і природокористування України розташувався на 50 місці серед національних ВНЗ за числом знайдених наукових публікацій у Google Scholar, це було менше, ніж у Харківської національної академії міського господарства. Як з'ясувалося, це відбулося лише тому, що науково-педагогічні працівники не хотіли викладати у вільний доступ свої праці. Змінюючи політику, Національний університет біоресурсів і природокористування України менше ніж за 2 роки "піднявся" у рейтингу Webometrics серед національних університетів на 5 сходинку (див. рис. 1), очоливши верхній рівень найкращих університетів країни.

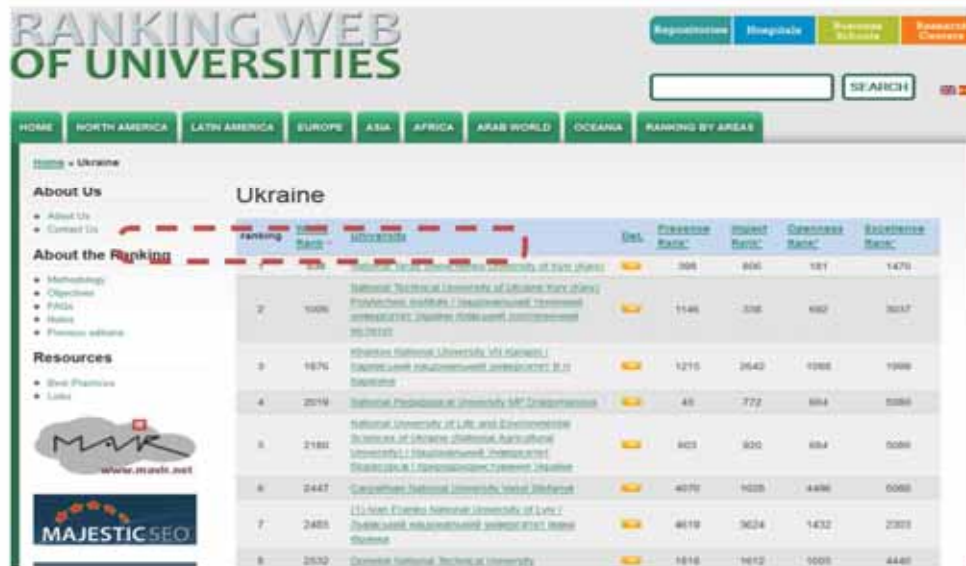

Рис. 1. Рейтинги Webometrics серед українських ВНЗ за липень 2013 р.

Webometrics постійно працює над підвищенням рейтингу, розвитком або зміною показників і вагових моделей для забезпечення кращої класифікації. Так само дуже погано, коли деякі національні ВНЗ стабільно від видання до видання результатів рейтингів не працюють над виправленням помилок або поліпшенням своїх показників.

Висновок. Рейтинг Webometrics заснований не на числі візитів і дизайні сторінок, а на повноті представлення вищого навчального закладу в всесвітній мережі Internet. Такий підхід дає комплексне уявлення про ВНЗ, його мережеву

активність, присутність в інтернеті викладачів, науково-педагогічних працівників, студентів тощо. Веб-сайт – це візитна картка ВНЗ у міжнародному освітньому співтоваристві, відображення його освітньої та наукової діяльності. Веб-політика університету сприяє формуванню нових зв'язків, неформальному спілкуванню між ученими та реалізації інноваційних розробок на основі обміну досвідом та творчої співдружності. Публікації наукових праць на сайтах ВНЗ – найпростіший і найдешевший шлях оперативного обміну інформацією між ученими, викладачами, студентами. Виходячи з цього, без перебільшення можна сказати, що навчальний заклад, що не володіє інтернет-технологіями, у принципі не може сьогодні називатися сучасним університетом.

Література

1. Бершадская М. Рейтинг вузов Webometrics утратил прозрачность [Электронный ресурс] / Бершадская М. – М. : РИА Новости, 2012. – Режим доступа: http://ria.ru/edu_analysis/20120221/571241431.html. – Назва з екрана.
2. Карпенко О. Международный рейтинг университетов webometrics: особенности сетевой активности российских вузов. [Электронный ресурс] / О. Карпенко, М. Бершадская // Современная гуманитарная академия. – М., 2010. – Режим доступа: <http://testolog.narod.ru/Other21.html>. – Назва з екрана.
3. Карпенко О. М. Рост инновационной активности российских вузов по оценке международного рейтинга "Webometrics" в июле 2009 года / О. М. Карпенко и др. // Сборник докладов и выступлений Третьей Международной конференции "Социология инноватики: человек в инновационном мире (Москва, 26–27 ноября 2009). – С. 102–108.
4. Лікарчук І. Рейтинг "Белая ворона", или Как руководство МОНМС стимулирует повышение качества [Электронный ресурс] / І. Лікарчук // Зеркало недели. Украина. – 2012. – № 8. – Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/ EDUCATION/rejting_belaya_vorona. – Назва з екрана.
5. The Times: рейтинг лучших университетов мира 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.education-medelle.com/articles/the-times-rejting-luchschikh-universitetov-mira-2012.html>. – Назва з екрана.
6. Aguillo, I. F., Granadino, B., Ortega, J. L., Prieto, J. A. (2006). Scientific research activity and communication measured with cybermetric indicators. *Journal of the American Society for the Information Science and Technology*, 57(10): 1296–1302.
7. Wouters, P., Reddy, C. & Aguillo, I. F. (2006). On the visibility of information on the Web: an exploratory experimental approach. *Research Evaluation*, 15(2): 107–115.
8. Ortega, J. L., Aguillo, I. F., Prieto, J. A. (2006). Longitudinal Study of Contents and Elements in the Scientific Web environment. *Journal of Information Science*, 32(4): 344–351.
9. Aguillo, I. F., Granadino, B., Ortega, J. L. & Prieto, J. A. (2005). What the Internet says about Science. *The Scientist*, 19(14):10, Jul. 18, 2005.
10. Cothey V., Aguillo IF & Arroyo N (2006). Operationalising "Websites": lexically, semantically or topologically? *Cybermetrics*, 10(1): Paper 4. – Режим доступа: <http://cybermetrics.cindoc.csic.es/articles/v10i1p4.pdf>. – Назва з екрана.